

I. Nekrologer

J. A. Bundgaard.

J.A. Bundgaard.

J. A. Bundgård

1. oktober 1897 – 22. maj 1976

Få dage før udsendelsen af sit store værk om Parthenon og den mykenske by på Athens Akropolis, lørdag d. 22. maj 1976 døde fhv. universitetslektor J. A. Bundgård 78 år gammel. Et længere hospitalsophold havde tilsyneladende medført en bedring i den sygdom, som gjorde hans sidste år så tungt for ham og hans nærmeste, lægerne havde givet ham lov til at holde weekend hjemme, og han nød tilværelsen i sin elskede have, da døden pludselig indfandt sig.

Født d. 1. oktober 1897 som søn af billedhuggeren Anders Bundgaard, Gefionspringvandets skaber, fik han navnet Jens Andersen Bundgård; bedstefaderen og oldefaderen var træskomænd i Himmerland. Han blev klassisk-sproglig student fra Metropolitanskolen i 1916, mag.art. i klassisk filologi med arkæologisk speciale i 1923. Hans lærere var filologerne J. L. Heiberg og A. B. Drachmann samt arkæologen Christian Blinkenberg. Navnlig denne sidste, der også var af jydsk håndværkerslæggt, kom til at betyde meget for hans videnskabelige udvikling.

Allerede i studietiden, 1921–22, havde J. A. Bundgård været i Italien; men efter eksamen fik han mulighed for at foretage en længere studierejse i Grækenland og Italien med hjemtur over Paris. Under opholdet i Grækenland blev han optaget på den franske arkæologiske skole i Athen og kom til at deltage i dens udgravninger på Thasos. Denne rejse i 1923–24 afrundede hans uddannelse, berigede ham med en mængde indtryk, erfaringer og viden og gav hans væsen den særlige, let gallisk-elegante form, der mildnede de jydsk træk i hans naturel. I 1928 knyttes han til Østre Borgerdydsskole som adjunkt, en læreanstalt han blev ved til 1966, fra 1943 som lektor. Mange er de akademikere, som ved hans hjælp har lært at forstå ånden i den antike litteratur og at se på kunst, og det ikke blot den antike. Hans gerning i gymnasieskolen var meget påskønnet, både af elever, kolleger og overordnede. I mange år var han medlem af eksamenskommissionerne og faglig medhjælper for undervisningsinspektøren.

Men snart fik Københavns Universitet brug for ham. I 1945 blev han censor ved klassisk-filologisk skoleembedseksamen og i 1948 lektor i klassisk filologi. Denne stilling beholdt han til 1960, i hvilket år han fik et nyoprettet lektorat ved Institut for klassisk og nærorientalsk Arkæologi. Emnet var den antike epigrafik, som han havde særlige forudsætninger for at beskæftige sig med. Velbevandret i både filologi og arkæologi kunne han som elev af Blinkenberg, vor største epigrafiker, videreføre traditionen fra P. O. Brøndsted og J. L. Ussing. I 1965 blev han medlem af Den akademiske Lærerforsam-

ling, og i 1970 omdannedes hans lærestol til et lektorat i klassisk arkæologi, så at han også kom til at undervise på andre områder inden for arkæologien. Først i 1972 forlod han Universitetet, i en alder af 75 år.

Bundgårds litterære produktion falder stort set i tre grupper, hvoraf han selv har betegnet den ene som skolebøger. Den omfatter »Den græske kunsts historie fremstillet i omrids« (1932), »Athen i storhedstiden belyst ved uddrag af ældre, samtidige og yngre kilder« (1934), »Billedhefter til undervisningsbrug, I. Oldtid og middelalder, II. Nyere tid« (1935-36), »Pompei« (1960) og »Den græske mytologi« (1966). At kalde de sidste to småskrifter for skolebøger er nok for beskedent; de kom i serien »Søndagsuniversitetet«, og mytologien vides at være blevet anbefalet som introduktion til emnet i antikstudiet ved Lunds Universitet. Utraditionelle er de alle. Som den første illustration til den græske kunsthistorie bringer han ikke noget græsk, men en af Christen Købkes udsigter fra Frederiksborg Slot, og knytter dertil nogle væsentlige bemærkninger om kunst. Overhovedet er billedvalg og tekst så fortræffelige, at man ikke kan undre sig over antallet af bogens udgaver; den er næsten blevet en klassiker.

En anden gruppe er oversættelsesarbejderne, hvortil egentlig også den førnævnte lille bog om Athen hører. Mere kendte er hans gengivelser af Epiktets håndbog (1918), Marcus Aurelius' optegnelser (1949), dele af Platons Symposion (1955) og Senecas bog om sjælefred (1956). Alle er de karakteriseret af et klart, smukt og naturligt sprog.

Forholdsvis sent begyndte Bundgård at skrive for arkæologiske fagkredse i snævrere forstand; det var som om alt det, han i årenes løb havde gået og tænkt, nu pludselig begyndte at udkrystalliseres. Den gentagne beskæftigelse med græsk arkitektur, som en oldtidskundskabs- og græsklærer kommer ud for, virkede åbenbart på ham som en udfordring, et krav om fuldstændig forståelse. Allerede i det første arbejde anslog han den arkitekturhistorisk-epigrafiske dobbelttone, som dominerer hans videnskabelige forfatter-skab; det er en afhandling om en byggekontrakt fra det mellemgræske landskab Boiotien, affattet i det 2. årh. f. C. (*Classica et Mediaevalia* 8, 1946). En anden tidlig fagartikel omhandler det ældste eksempel på en tempelbygning med udvendig søjlekrans (*Bulletin de Correspondance Hellénique* 70, 1946). Begge leder op til disputatsen om Propylæerne på Athens Akropolis og deres arkitekt (»Mnesicles, a Greek Architect at Work« 1957), en blændende skarpsindig afhandling, der både tvinger til eftertanke over for adskillige centrale fænomener i den arkæologiske overlevering og bringer værdifuldt nyt ved sin dybtgående analyse af de udviklede topografiske og arkitekturhistoriske forhold i Propylæområdet og ved den ofte overbevisende kombination af de eksisterende vidnesbyrd.

Da Bundgård havde fået lærestolen i epigrafik og måtte læse over både alfabethistorie, græske og latinske indskrifter samt lejlighedsvis give forhistoriske arkæologer et elementært kursus i latin, nøjedes han karakteristisk nok ikke med en rutinemæssig gennemgang af stoffet, men søgte også på dette felt at løse centrale problemer. Synlige resultater heraf er to afhandlinger, den ene om alfabetets spredning fra øst til vest (*Analecta Romana Instituti Danici* 3, 1965), den anden om Cæsars Rhinbroer, som man kender dem fra feltherrens egne beskrivelser (*Acta Archaeologica* 36, 1965). En sen udløber af epigrafikundervisningen er nyvurderingen af den berømte indskrift om Nikehelligdommen på Athens Akropolis (*Mélanges helléniques offerts à Georges Daux* 1974). Det blev overtagelsen af lektoratet i klassisk

arkæologi, som gjorde det muligt for ham at koncentrere sig om færdiggørelsen af de omfattende Akropolisundersøgelser, som disputatsen kun var optakten til. Det var ham om at gøre, i den tid der var ham beskåret, at få klarhed over forholdene også på den øvrige del af borgklippen. Akropolis' heldig i Det tyske arkæologiske Institut i Athen at finde de originale måle- ningsbeskrivelser, letsindige fundfortolkninger og almindeligt vrøvl. Det siger sig selv, at han med sin indstilling måtte begynde helt fra bunden; altså gik han i lag med de ældste levn og de ældste fundberetninger og var da så heldig i Det tyske arkæologiske Institut i Athen at finde de originale måleb- blade fra de gamle tyske udgravninger, som man slet ikke havde udnyttet fuldtud. Med generøsitet tillod Institutets ledelse ham at offentliggøre dette materiale med tilhørende udgravningsfotografier i et monumentalt dob- beltbind, det første af en planlagt publikationsserie fra Institut for klassisk og nærorientalsk Arkæologi ved Københavns Universitet («The Excavation of the Athenian Acropolis 1882–1890, the Original Drawings, edited from the Papers of Georg Kawerau» 1974). På dette fundament hviler det indled- ningsvis nævnte værk, der skulle blive hans største og sidste, udgivet af Nationalmuseet («Parthenon and the Mycenaean City on the Heights» 1976). Det betegner afrundingen af et mangeårigt arbejde med Athens Akropolis, og det har øjensynligt ligget ham på sinde at få sagt alt, hvad han vidste og mente derom. Meget nyt er der deri, adskilligt som tvinger os til at revidere vor opfattelse på en række punkter, og en del som ægger til modsig- else, men intet som er ligegyldigt.

Bundgård var en modig mand, en mand der elskede at kæmpe for det han anså for rigtigt, og en mand der på sokratisk vis kunne provokere. Handling- en ved hans doktordisputats blev en disput i gammeldags forstand, og han tog gerne del i en aktuel debat, som f.eks. da en fremragende arkitekt havde lanceret nogle nye ideer om metrologi (Arkitekten 1966). En dansk kulturhi- storiker, selv af bondeæt, har sagt til sine studenter: sørg altid for jordfor- bindelsen, så kan I trække lyn ud af skyerne. På nogle af de sidste sider af Parthenon-bogen finder man skarpe ord om tegnebordsarkitekter og andre teoretikere, men ros til lærerne Drachmann og Blinkenberg, til kunstnere som faderen, til tømrerne og murerne i dennes hjemstavn. Håndværkstradi- tionen i familien var ham kær, og med stor pietet har han andetsteds udgivet faderens erindringer om barneårene i Ersted (Fra Himmerland og Kjær Herred 1962). I dette miljø havde han sin jordforbindelse, og han var sandelig ikke bange for lynene.

Filologer, arkæologer og arkitekter fulgte ham til graven i taknemmelig erindring om en inspirerende lærer, en loyal kollega og en trofast ven. Københavns Universitet er ham megen tak skyldig og vil ære hans minde.

P. J. Riis.

Karl Christensen

Karl O. Christiansen

1. april 1908 – 22. maj 1976

Professor i kriminologi, dr. jur. Karl Otto Christiansen afgik ved døden den 22. maj 1976 under et ophold ved University of Minnesota. Han blev 68 år gammel. Ved hans død har Københavns Universitet og dansk kriminologi mistet en forsker som ved en usædvanlig personlig indsats havde uddannet sig selv og bragt et fag til udvikling som forud knap nok fandtes på dansk grund.

Karl O. Christiansen var født i Silkeborg i 1908. Han kom i maskinlære og havde omtrent udstået sin læretid, da en giftfeber tvang ham til at holde op. Det var i 1928. Så tog han studentereksamen på kursus, og i 1931 begyndte han at studere filosofi hos professor K. K. Kortsen i Århus. Fra 1934 læste han i København, hvor han blev mag.art. i filosofi i 1937. Allerede i studietiden gik hans interesser i retning af sociologien og kriminologien. Han besvarede universitetets prisspørgsmål i filosofi for 1935 om begrebet ansvarlighed og fik accessit for besvarelsen. Opgaven førte ham særlig ind på et studium af den franske sociologiske skole (Durkheim og Fauconnet). Hans store opgave ved konferensen havde emnet: »Hvilke bidrag yder sociologien til den etiske diskussion om forbrydelse og straf?«.

Der blev ikke på den tid doceret eller skrevet meget i Danmark som kunne lette Karl O. Christiansen vejen til en empirisk samfundsvidenskab. Af filosofistudiets discipliner kom psykologien formentlig til at betyde mest for ham; han fandt desuden adskilligt at lære og beundre hos dr. phil. Svend Ranulf, en fin og original forsker der ligesom han selv havde bevæget sig fra filosofien til sociologien med social-etiske problemer som det forbindende led. Ranulf blev professor i filosofi i Århus i 1939; for Christiansens vedkommende blev der tale om et mere definitivt valg af empiriske arbejdsmåder. Hans første større artikel handlede om »Kriminologiens fundamentale problemer« (1940) og var en præsentation af Franz Exners »Kriminalbiologie« fra 1939 (i senere udgaver mere rammende benævnt »Kriminologie«). Det er sandsynligt at denne bog har bidraget stærkt til at bestemme retningen af Christiansens egen forskning. Her var en rigdom af oplysninger og drøftelser om kriminologiens almindelige stilling, om metodeproblemer og om personlighedsmæssige og sociale kriminalitetsfaktorer. Omtalen af bogen viser at Christiansens metodiske indstilling fuldtud var bestemt af et krav om systematisk registrering af data og kritisk tolkning af statistiske opgørelser. Han indså tidligt nødvendigheden af at være fortrolig med statistiske metoder. Også i sine modne år lagde han vægt på at udnytte hvad han fandt af nyt i den teoretiske statistik, ikke mindst hos Georg Rasch.

I de første 20 år efter magisterkonferensen havde Karl O. Christiansen ingen fast stilling, men gennem skiftende ansættelser og tidsbegrænsede lønnede eller ulønnede opgaver fastholdt han en kurs der gav ham indsigt i praktisk kriminalpolitik og mulighed for at studere og publicere. 1937-40 var han knyttet til Dansk Værne- og Tilsynsselskab som personundersøger, dvs. han foretog de undersøgelser af sigtedes sociale forhold som er almindelige i straffesager der trækker op til betinget dom. 1940-43 var han medarbejder ved kriminologiske undersøgelser i statsfængslet i Vridsløselille, og 1943-44 underviste han ved forvaringsanstalten i Herstedvester. Samtidig manuducerede han i filosofi indtil 1945. Denne undervisning blev udskiftet med en anden der nu betød mere for ham: fra 1944 beklædte han et nyoprettet externt lektorat i kriminologi for juridiske studerende. Om de fleste af hans videnskabelige arbejder fra perioden indtil de første efterkrigsår gælder at de nærmest må ses som interessante oplæg til videre forskning. Forskellige forhold bevirkede at andre opgaver senere kom i forgrunden. Der var navnlig eet arbejde som havde fortjent både at blive uddybet og at blive bedre kendt. Sammen med overlæge, dr. med. *Georg K. Stürup* afsluttede Christiansen i 1946 undersøgelsen *335 statsfængselsfanger*, som rummede et interessant forsøg på at opstille hovedtyper af kriminelle levnedsløb: begyndere, intermitterende kriminelle og kronisk kriminelle. Det er almindeligt at kriminologiske undersøgelser registrerer antallet af fortraffede og senere tilbagefald hos kriminelle, men få har beskæftiget sig med at kortlægge hvorledes domfældelser og afsoningsperioder tegner deres mønstre i kriminelle levnedsløb. Undersøgelsen af de 335 fanger er desværre aldrig blevet publiceret, men Christiansen bevarede interessen for forløbstypernes problem, og noget tyder på at han senere overvejede en mere kompliceret inddeling.

Fra tiåret 1945-55 er der navnlig grund til at fremhæve tre større arbejder der alle udsprang af opgaver som Karl O. Christiansen havde påtaget sig for kriminalforsorgen. To af dem handlede om landssvigerne, de personer som efter den tyske besættelses ophør, fra juni 1945, blev dømt efter straffelovstiltægget om forræderi og anden landsskadelig virksomhed.

Efter at retsopgøret var indledt, oprettede Direktoratet for Fængselsvæsenet et »indrulleringskontor«, der skulle forestå indsamlingen af oplysninger om de domfældte landssvigere. Karl O. Christiansen blev daglig leder af dette kontor. Dommene faldt så hurtigt og i så stort antal at indsamlingen af oplysninger ikke fik den ventede betydning for fordelingen af de dømte på fængselsvæsenets institutioner og for det resocialiserende arbejde. Så meget vigtigere var det at Christiansen fik mulighed for at gennemføre en omfattende videnskabelig bearbejdelse af materialet. Den kom til at forløbe i to etaper. I 1950 udkom bogen *Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen*, en kriminografisk og sociologisk oversigt over godt 5.000 mænd dømt efter straffelovstiltægget. Hovedvægten var lagt på en inddeling efter den hos hver enkelt domfældte dominerende kriminalitetsform (»dominansgrupper«). Med udgangspunkt heri behandles faktorer som alder, opvækstår, erhvervsmæssige forhold, tidligere kriminalitet mv.

Et fortsat arbejde med materialet, nu med større vægt på teoretiske problemstillinger, resulterede i afhandlingen *Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning*. I forbindelse med den foregående afhandling indbragte den i 1955 Christiansen den juridiske doktorgrad. Afhandlingens problem eller tesis var opstillet med udgangspunkt i den amerikanske kriminolog *Thorsten*

Sellin's begreb »gruppemodstand«. En befolkning eller del heraf antages gennem sine normer og holdninger at frembyde en modstand mod at gruppe-medlemmer bliver kriminelle; jo større gruppemodstanden er, desto færre medlemmer af gruppen vil blive kriminelle. Øget gruppemodstand skulle desuden betyde øget forekomst af socialt og psykologisk afvigende træk hos dem der faktisk bryder modstanden og bliver kriminelle. Den grundlæggende inddeling hos Christiansen blev en sondring mellem medlemmer af det tyske mindretal, danske nazister og resten af befolkningen. I sin undersøgelse af frekvensen af landssvigerkriminalitet i de tre grupper fandt forfatteren i alt væsentligt støtte for en hypotese om at gruppemodstanden var mindst hos hjemmetyskere, størst i befolkningsgruppen »resten«, og at frekvensen af sociale afvigelser i forhold til grupperne også var stigende fra den første til den tredje gruppes normbrydere. Det kunne desuden antages at den relative hyppighed af sociale afvigelser blandt normbryderne i befolkningsgruppen »resten« var stigende gennem besættelsesårene, svarende til at den almindelige befolkning frembød stigende gruppemodstand mod at handle i tysk interesse. Afhandlingen var et interessant forsøg på at bringe analysen af landssvigerkriminaliteten ud over det rent deskriptive. Denne kriminalitets særegne art sætter dog grænser for konklusionernes værdi for en almindelig kriminologisk forklaringsmodel.

Midt i arbejdet med landssvigerkriminaliteten påtog Karl O. Christiansen sig en anden opgave for fængselsvæsenet, denne gang en opgave med betydelige praktiske perspektiver. Den korte frihedsstraf var kommet i søgelyset, fordi der var grund til at formode at afsoning under celleforhold, med kun svage islæt af resocialiserende arbejde, ikke svarede til de dømtes behov for bistand og til tidens idealer om effektiv fangebehandling. Et experiment blev indledt i Vestre Fængsel. Sammen med en psykolog og to forsorgsmedarbejdere foretog Christiansen grundige undersøgelser af de personlige og sociale forhold hos et antal tilfældigt udvalgte korttidsafsonere; på grundlag af denne viden gav man de dømte i denne experimentgruppe en psykologisk og forsorgsmæssig bistand der lå langt ud over de sædvanlige vilkår for afsoning af sådanne straffe. Af økonomiske grunde standsede justitsministeriet undersøgelsen på et tidspunkt da gruppen kun var nået op på 126 afsonere; målet havde været det dobbelte eller lidt mere. Sammen med fængselspsykologen, cand. psych. *Karen Berntsen* udgav Karl O. Christiansen i 1955 bogen *Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler*, der indeholder en detaljeret redegørelse for undersøgelsens forløb. Der var samlet oplysninger om en kontrolgruppe på andre 126 personer, som afsonede deres straffe på sædvanlig måde. På grundlag af supplerende undersøgelser var der beregnet et kriminelt recidiv på omkring 50% i begge grupper. Men nogle år senere, da der var forløbet 6–8 år fra straffuldbyrdsen, kunne forfatterne tilføje den interessante oplysning at recidivet var signifikant højere i kontrolgruppen end i experimentgruppen, 58% mod 41%. Med nogle forbehold som forfatterne selv var opmærksomme på kunne undersøgelsen tages til indtægt for den konklusion at adækvate specialpræventive bestræbelser havde en effekt.

I den internationale kriminologi kom der fra 1950'erne et stigende antal undersøgelser der beskæftigede sig med samme tema som arresthusprojektet: sammenligning mellem flere strafferetlige sanktioner med henblik på en bedømmelse af deres effektivitet, målt ved de dømtes senere tilbagefald, men uden hensyntagen til generalpræventive virkninger. Konklusionerne

var i almindelighed negative i den forstand at det var svært at påvise signifikante forskelle. I den kriminalpolitiske debat lagde denne forskning en dæmper på forventningerne om øgede kriminalitetsforebyggende virkninger af individualiserede sanktionsvalg. Karl O. Christiansen kom også senere i en større undersøgelse til en konklusion der i det væsentlige lå på denne linie. På opfordring af straffelovrådet, der overvejede at foreslå nogle tidsubestemte sanktioner afskaffet, gennemførte han sammen med *Mogens Moe, Leif Senholt* og andre medarbejdere undersøgelsen *Effektiviteten af forvaring og særffængsel m.v.* (1972). Den viste at der ikke i recidivtal kunne hentes støtte – i hvert fald ikke stærk støtte – for en opretholdelse af den tidsubestemte psykopatforvaring.

Det er allerede nævnt at Karl O. Christiansen blev extern lektor i 1944. På initiativ af professor Stephan Hurwitz var kriminologien blevet indført som obligatorisk kursusfag for juristerne. Fra 1956 blev faget valgfrit; der lå vel heri en vis svækkelse af kriminologiens stilling, men den var nødvendig som led i indførelsen af nye muligheder for speciallæsning gennem valgfri kursusfag. En styrkelse af kriminologiens forskningsmæssige placering var det til gengæld at det retsvidenskabelige fakultet i 1957 oprettede Kriminalistisk Institut som et fælles arbejdssted for kriminologi og strafferet. Karl O. Christiansen havde i fire år været direktør for Landsforeningen for Mentalhygiejne, men fik nu heltidsansættelse som amanuensis, fra 1958 med titel af docent. Og i 1967 fik han et nyoprettet ordinært professorat.

Den faste tilknytning til universitetet gjorde Karl O. Christiansen mere uafhængig af de udefra kommende opgaver. Han offentliggjorde i årene efter 1957 en lang række tidsskriftafhandlinger der var resultatet af studier over kriminalitetsudviklingen i Danmark, kriminalitetshyppighed og kriminalitetsrisiko, tilbagefald til ny kriminalitet, ungdomskriminaliteten osv. Mange af disse undersøgelser blev gennemført i et fortrinligt samarbejde med andre. Til to udvalgsbetænkninger leverede han omfattende og særdeles instruktive oversigter over ungdomskriminalitetens udvikling i Danmark (1959) og forholdet mellem alkoholmisbrug og kriminalitet (1960). Til den nye udgave af »Handwörterbuch der Kriminologie« skrev han artiklen om »Kriminologie« (bd. II, 1967).

I den anselige række af bidrag til danske og udenlandske tidsskrifter og samleværker skiller nogle sig ud som resultater af Karl O. Christiansens mest omfattende undersøgelser. I mere end 20 år havde han arbejdet med en stort anlagt analyse af kriminaliteten i et dansk tvillingmateriale. Den første kriminologiske tvillingforsker, tyskeren Johannes Lange, havde i 1929 på grundlag af et begrænset, nærmest spinkelt materiale anset det for godtgjort at eenæggede tvillinger helt overvejende forholdt sig konkordant (dvs. ensartet) med hensyn til kriminalitet, modsat tøæggede tvillinger, og at det arvede anlæg derfor spillede den overvejende rolle i forbrydelsens genese. Christiansen havde allerede i 1940 udtrykt tvivl om det forholdt sig så enkelt. Selv fik han adgang til et langt større og bedre materiale end nogen af forgængerne, nemlig alle de tvillingepar i det danske tvillingeregister der var født på øerne i årene 1881-1910. Efter at oplysninger om registreret kriminalitet var indsamlet, blev æggethedsdiagnoser stillet til rådighed af arvelighedsforskerne. Også i det danske materiale viste de eenæggede væsentlig større konkordanshyppighed end de tøæggede. Det var på den anden side et faktum at også de eenæggede par i stort omfang var diskordante og således ikke af fælles arv bestemt til begge at blive enten kriminelle eller ikke-kriminelle.

Der var desuden grund til at spørge efter lighed og ulighed i de miljøforhold under hvilke tvillingepar voxede op, – et problem som den tidligere forskning havde været inde på men ikke dyrket tilstrækkeligt. Det var jo muligt, ja sandsynligt at uensartethed i miljøforhold gjorde sig mere gældende blandt toæggede end blandt eenæggede, og at mindre konkordans hos de toæggede i relation til kriminalitet til dels var en følge heraf. I stedet for at tro på direkte slutninger om arvens og miljøets respektive roller måtte man lede problemstillingen i retning af samspillet mellem på den ene side miljøet, på den anden side den ved arv og miljø formede personlighed. Også på andre måder blev problemerne nuancerede og metoderne forfinede i Christiansens undersøgelse. Hans publikationer siden 1960'erne havde skabt stor interesse i den internationale kriminologi. Men Christiansen nåede ikke at fuldføre arbejdet, og selvom yderligere resultater vil blive fremlagt af andre, vil det ikke blive det samme som at have set ham selv lægge sidste hånd på værket. –

Der var to hovedlinier i Karl O. Christiansens kriminologiske arbejde.

Den ene udgår fra den forskning der har set studiet af forbrydelsens årsager som den vigtigste opgave. Christiansen talte hellere om kriminalitetsfaktorer end om årsager. Han havde en stærk tro på værdien af det tålmodige og grundige arbejde med indsamling af data som ved statistisk analyse kunne pege på lovmæssigheder i forholdet mellem kriminaliteten og dens baggrundsfaktorer. Han underkendte ikke værdien af kliniske eller på anden måde kasuistiske iagttagelser, eller af intuition i behandlingsarbejde, men han var skeptisk overfor teoridannelse der veg udenom den systematiske bearbejdelse af iagttagelser. Iøvrigt var han fuldt ud klar over at forskningen ofte må stille sig tilfreds med at løse opgaver der går forud for formuleringen af teorier om lovmæssigheder: »Det kriminografiske kortlægningsarbejde og de solide beskrivelser af lovovertræderes miljø og personlighed er oftest den nødvendige forudsætning for opstillinger af hypoteser og teorier. Indenfor store områder af kriminologien er den omhyggelige iagttagelse, registrering, analyse og klassifikation af det iagttagne af selvstændig betydning«. Ordene er taget fra et af hans sidste større arbejder, den grundige revision af *Stephan Hurwitz' Kriminologi* (1968–71). Bogens forud givne rammer var nok ikke dem han på det tidspunkt selv ville have valgt. Men de gav ham mulighed for i oversigtsform og med stadige kritiske drøftelser at udnytte ikke blot egne undersøgelser men også et bredt kendskab til litteraturen om biologiske, psykologiske og sociale kriminalitetsfaktorer. Skønt han overvejende var sociologisk orienteret, havde han lagt større vægt end mange fagfæller på at undersøge biologiske og personlighedsmæssige faktorer.

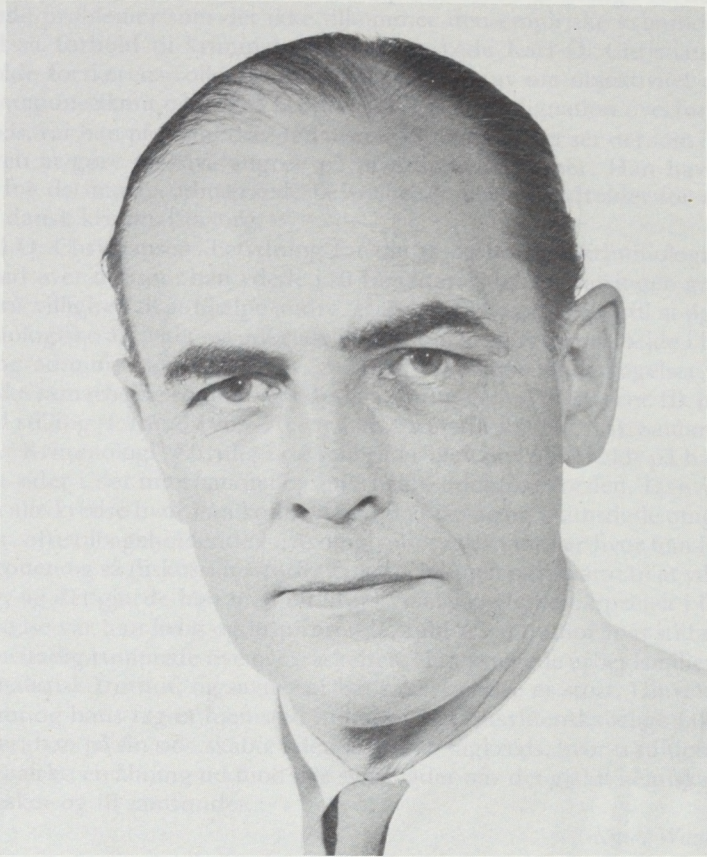
Et andet interessefelt havde tilknytning til brugen af straffe og andre sanktioner. Allerede i nogle af sine første arbejder betegnede Christiansen øget viden om lovovertræderne som et middel til at opbygge en »rationel kriminalpolitik«, og arresthusundersøgelsen måtte tale i samme retning. Han så meget vel at senere forskning rejste forbehold overfor den lyse tro på en fremadskridende specialpræventiv bevægelse. Men det var fortsat hans opfattelse at kriminologien har noget at tilbyde en kriminalpolitik der forsøger at gå nye veje for at reducere skadevirkninger af retshåndhævelsen og øge dens effektivitet. Senest drøftede han sådanne spørgsmål i en afhandling med titlen »Some Considerations on the Possibility of a Rational Criminal Policy«, der blev til under et ophold ved FN's østasiatiske institut for

kriminalpolitik i Japan 1973-74. Han kaldte den »a modest attempt to clarify for the author himself some of the problems of crime and punishment«, men han var selv godt tilfreds med resultatet og sagde til sin hustru Ruth at dette kunne man godt betragte som hans testamente. I afhandlingen udvikles ret explicit at der i valget af kriminalpolitisk kurs er mange vurderingsprægede problemer som det ikke tilkommer den empiriske kriminologi at løse. I sit forhold til kriminalpolitikken ønskede Karl O. Christiansen at fastholde forskerens rolle og understrege sine krav om objektivitet og dokumentation. Skønt også han kendte til kritik og indignation overfor straffep Praxis, var han på afstand af den nyere kriminologi der ser det som hovedopgaven at gøre massive angreb på myndighedssystemer. Han havde respekt for de mange udmærkede bestræbelser der var udfoldet for at forbedre dansk kriminalforsorg.

Karl O. Christiansens betydning for dansk og nordisk kriminologi rakte langt ud over det som han ydede i sit forfatterskab. Der var ingen grænser for hans villighed til at hjælpe andre. Han har bidraget meget til at øge den kriminologiske aktivitet og udbrede ønsket om at se reformarbejde i lovgivning og administration underbygget med empiriske undersøgelser. I det nordiske samarbejde som udvikledes fra slutningen af 1950'erne fik han en central stilling. I årene 1965-70 var han formand for Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi. Navnlig i de senere år blev der også kaldt på ham fra mange sider i det internationale samarbejde udenfor Norden. Han var afholdt i alle kredse hvor han kom, en mand af jævne og ukunstlede omgangsformer, ofte tilbageholdende i nye omgivelser eller i møder hvor han lyttede sig til tonen og så diskussionsstoffet tage form, men også parat til at yde sine bidrag, og det gjorde han med en uforstyrrelig saglighed. Specielt i fortrolige kredse var han livlig og inspirerende, fuld af en humor hvis stilfærdige pointer stadig rummede nye overraskelser. Han prægede arbejdsmilieuet på Kriminalistisk Institut, og savnet af hans nærværelse er stort. Universitetet gav ham og hans fag et hjemsted indenfor det retsvidenskabelige fakultets rammer; han på sin side skabte i den juridiske fagkreds, hvor traditionspræget er stærkt, en åbning ud mod nye synsmåder når det gjaldt kendskabet til mennesker og til samfundet.

Knud Waaben.

Annals of the Entomological Society of America, Vol. 54, No. 1, 1961

F. H. Storer

Frederik Therkelsen

18. januar 1906 – 17. august 1976

Frederik Therkelsen døde den 17. august 1976, mindre end et halvt år efter at han var fratrådt sin stilling ved Rigshospitalet, hvor han havde virket i ca. 35 år, heraf de sidste 23 som professor i kirurgi og overkirurg ved den thoraxkirurgiske afdeling R.

Frederik Therkelsen blev student som 17-årig og 7 år senere medicinsk kandidat. Under den grundlæggende kliniske uddannelse viste han straks interesse for videnskabeligt arbejde og i 1932 kunne han offentliggøre sine tre første arbejder, kasuistiske meddelelser, om extrauterin graviditet ved tubatuberkulose, om atherosclerose og aneurysmedannelse i arteria pulmonalis og om sarcoma uteri. Hans første større arbejde var en besvarelse af universitetets prisopgave for 1932 »Om primære blandingsvulster i menneskets spytkirtler«, som blev belønnet med guldmedalje. Herefter påbegyndtes disputatsarbejdet »Typebestemmelse ved retsmedicinske pletundersøgelser« under en ansættelse på Universitetets retsmedicinske Institut. Disputatsen blev forsvaret den 14. januar 1936.

Den egentlige kvalificerende specialuddannelse i kirurgi fik Frederik Therkelsen som 2. reservekirurg ved Kommunehospitalets I afdeling fra 1937–1940 og som 1. reservekirurg ved Rigshospitalets kirurgiske afdeling C fra 1940–1946. I de sidste tre år af denne ansættelse havde han samtidig sin første stilling som universitetslærer, som prosector chirurgiae. Frederik Therkelsen fik tidligt i sin uddannelse lejlighed til at dokumentere sine evner for administration og klinik, samt sin elegante operationsteknik, idet han i 1940 måtte fungere som chef for afdeling C et halvt år mellem chefskiftet fra Axel Lendorf til E. Dahl-Iversen.

Efter afslutningen af 1. reservekirurgtiden og en kort supplerende ansættelse i obstetrik og gynækologi havde Frederik Therkelsen nu den brede kirurgiske uddannelse, som var nødvendig for at opnå en chefstilling. Han havde fortsat sin videnskabelige aktivitet, og havde bl.a. offentliggjort et større arbejde »On the histological diagnosis of appendicitis«, hvor han havde foretaget en grundig makro- og mikroskopisk undersøgelse af appendices fra patienter med kliniske symptomer med et normalt kontrolmateriale. Dette arbejde blev belønnet med Svindt-Prisen i 1946. I den øvrige produktion viste Therkelsen dengang en særlig interesse for traumatologi og ortopædkirurgi. I et arbejde sammen med Otto Mikkelsen foretoges en undersøgelse over godt 200 patienter med commotio cerebri, og det påvises, at følgetilstandene er langt mere omfattende og udbredte end tidligere

antaget. De øvrige arbejder drejede sig især om frakturer, bl.a. i calcaneus og i håndroden. På denne baggrund var det naturligt, at han supplerede sin uddannelse i ortopædkirurgisk retning ved en ansættelse på Ortopædisk Hospital som 1. reservelæge fra 1947-1948.

Frederik Therkelsen havde under sin uddannelse hos Dahl-Iversen haft lejlighed til at følge thoraxkirurgiens spæde begyndelse og udvikling gennem Husfeldts arbejde, der foregik i afdeling C. Han var da noget skeptisk over for specialets muligheder, men denne holdning ændredes, da han i 1948 blev knyttet til den kirurgiske poliklinik og thoraxkirurgiske afdeling R som reservekirurg. Indtil han i 1953 overtog stillingen som leder af afdeling R efter Erik Husfeldt, der flyttede til afdeling D, nåede han at offentliggøre en lang række videnskabelige arbejder om thoraxkirurgiske emner, arbejder der ofte var gennemførte som team-work sammen med andre kirurger og kolleger fra andre specialer. Blandt disse arbejder kan nævnes en serie om lungecancer, dens diagnostik, behandling og senresultaterne, artikler der var med til at skabe en mere aktiv holdning i lungecancerbehandlingen, en serie om oesophaguskirurgi, der omfattede såvel behandling af benigne, udbredte strikturer, som cancerbehandling. Arbejderne om oesophagus blev fortsat til sent i Therkelsens videnskabelige produktion og indeholdt også undersøgelser om problemer i refluxmekanismerne. Hans første hjertekirurgiske arbejder blev udarbejdet under 1. reservekirurgtiden i afdeling R og drejede sig især om lukkede operationer for stenoser i mitral- og pulmonalklapperne.

Da Frederik Therkelsen blev leder af afdeling R, blev han samtidig kirurg ved Dronning Louises Børnehospital, hvor spæde og helt små børn med medfødte hjertelidelser var samlet i et ret stort antal. Samarbejdet med lægerne der, måske specielt med Ib Boesen, førte til gode resultater i behandlingen og til aktuelle videnskabelige publikationer, der ikke alene blev offentliggjorte i engelsksprogede, skandinaviske tidsskrifter, men også i stort tal i engelske, amerikanske og tyske tidsskrifter. Frederik Therkelsen var tidligt med i behandlingen af meget sjældne hjertekirurgiske lidelser, som f.eks. cor triatriatum, vasculære ringe og specielle former af coarctatio aortae hos spæde. Han havde under hele sit virke interesse for patologisk anatomi. Dette førte ham ind på undersøgelse vedrørende lungekarforandringer ved hjertesygdomme og de deraf følgende fysiologiske ændringer, som var specielt alvorlige for småbørn med ventrikelseptumdefekter. Han påbegyndte derfor den palliative behandling a.m. Dammann-Müller ved denne og andre lidelser, og resultaterne af disse operationer vakte interesse i internationale kredse.

Efter at de første meddelelser om operationer på det åbne hjerte med en hjertelungemaskine blev kendte, koncentreredes afdelingens interesse om dette problem. Med Frederik Therkelsens støtte udviklede Rygg og Kyvs-gård deres maskine på Rigshospitalets afdeling R. Frederik Therkelsen betragtede de direkte eksperimentelle operationer som et nødvendigt onde, og koncentrerede sin egen indsats om at overføre de eksperimentelle erfaringer til kirurgien, specielt de medfødte hjertelidelser. Han havde særlig interesse for Fallot's sygdom, og det var derfor naturligt, at hans medarbejdere hædrede ham til 60-årsdagen med et festskrift, der var en monografi om denne sygdom.

Frederik Therkelsens aktive indsats for behandlingen ved hjælp af hjertelungemaskinen var grundlaget for den videnskabeligt mest produktive perio-

de, der varede til hen mod slutningen af tresserne. Han havde øje for problemerne i den hurtigt udviklende hjertekirurgi og forstod at få team, der ikke alene omfattede kirurger, til at gå igang med forskningsopgaver. Antallet af publikationer fra afdelingen var stort og omfattede, foruden arbejder i skandinaviske og i internationale tidsskrifter, flere disputater.

Frederik Therkelsens studenterundervisning var ret kølig, med vægt på det væsentlige, undertiden med en ret ensidig holdning til problemerne, som undertiden vanskeliggjorde kontakten med studenterne. Undervisningen anså han i øvrigt for en fornem pligt, og han gjorde en stor indsats i den postgraduate uddannelse. Han var i mange år formand for det udvalg, som under »Dansk kirurgisk selskab«, ledede den postgraduate uddannelse i kirurgi.

Mange foreninger gjorde brug af Frederik Therkelsens evner, først og fremmest »Dansk kirurgisk selskab«, hvor han i flere perioder var medlem af bestyrelsen og i årene 1965–1967 formand. Han gjorde en stor indsats for det nordiske samarbejde i kirurgien og i thoraxkirurgien, han var sekretær for »Nordisk kirurgisk forening« og blev i 1973 foreningens æresmedlem. Han var medlem af flere danske selskabers bestyrelser og blev ofte udpeget til udvalg, der beskæftigede sig med undervisning og forskning. Internationalt var han særlig aktiv i »Société internationale de chirurgie« og i »International surgical group«, men var i øvrigt en hyppig taler ved internationale kirurgtkongresser.

Frederik Therkelsen blev flere gange hædret med en ærespris, i 1959 fra N. C. Nielsen's fonds, i 1965 fra Tage Kjær's fonds. Firmaet Polystan oprettede et fond, der bar hans navn, og han fik selv hædersprisen fra denne fond i 1967.

Det var karakteristisk for Frederik Therkelsen, at han udviste en udpræget redelighed og vedholdenhed i sin kirurgiske og videnskabelige virksomhed. Vedholdenheden kunne nærme sig stædighed, når han ønskede en sag, han anså for rigtig, gennemført. En anden egenskab hos ham var en vis konservatisme, som blandt andet gav sig udslag i aversion mod at skifte personale, en nødvendig foreteelse i uddannelsen af yngre læger. Det tog ham ofte lang tid at vænne sig til en ny medarbejder, selv om han selv havde valgt ham. Når kontakten var skabt, var der til gengæld al mulig hjælp, vejledning og loyalitet at hente.

Frederik Therkelsens sidste leveår var præget af modgang, sygdom i den nærmeste familie og hans egen sygdom. Han ønskede ikke et langt otium, og fik det heller ikke.

Hans Rahbek Sørensen.